

*Балтабаев Ж.Р.***ПОСТСОВЕТТИК МЕЙКИНДИКТЕГИ ИНТЕГРАЦИЯЛЫК
ПРОЦЕССТЕРДИН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ***Балтабаев Ж.Р.***ОСОБЕННОСТИ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ
НА ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ***J.R. Baltabaev***FEATURES OF INTEGRATION PROCESSES
IN POST-SOVIET SPACE**

УДК: 327.726 (575.2) (043.3)

Автордун аталган илимий макаласында постсоветтик мейкиндиктеги интеграциялык процесстердин өзгөчөлүктөрү каралат жана постсоветтик мейкиндиктеги интеграциялык процесстерден айырмаланып туруучу өзгөчөлүгү болуп бул процесс региондун ичиндеги туруктуу байланыштарды, алардын жаны форматтагы трансформациясын кыйратуунун негизинде болгондугу, анын үстүнө аталган процесстер бардык чөйрөлөрдү – саясатты, экономиканы, коопсуздукту, социалдык-маданий тармакты камтып тургандыгы, андан тышкары ошондой эле – ал абдан кыйынчылык менен болгондугу туурасында айтылат. Ага өздүк шайкештик жана улуттук элиталардын ишмердүүлүгү менен байланышкан өткөн чарбачылык-маданий комплексе, этномаданий чыңалууга терс таасирин тийгизип турган, алардын кээ бирлери Москванын саясатына нааразы болушуп, ал тургай өз элинин жыргалчылыгын жана жакшы жашоо-турмушун жогору койушуп, максималдуу түрдө Россиядан аралыкты сактоого аракет кылышкандыгы жакшы маалым.

Негизги сөздөр: постсоветтик мейкиндик, интеграция, консенсус, модель, тенденция, инфраструктура, геосаясат, коопсуздук, регион, трансформация.

В данной статье рассматривается особенности интеграционных процессов на постсоветском пространстве и речь идет об отличительной особенностью интеграционных процессов на постсоветском пространстве стало то, что это процесс происходил на основе разрушенных устойчивых связей внутри региона, их трансформации в новом формате, причем эти процессы затронули все сферы - политику, экономику, безопасность, социокультурную область, также внея говорится о том, что процесс этот протекал крайне сложно. На него крайне негативное влияние оказывали проблемы разделения единого в прошлом хозяйственно-культурного комплекса, этнонациональная напряженность, связанная с самоидентификацией и деятельностью национальных элит, некоторые из которых были недовольны политикой Москвы, и ввиду своих амбиций; старались максимально дистанцироваться от России, даже пренебрегая при этом благополучием

своего народа.

Ключевые слова: постсоветское пространство, интеграция, консенсус, модель, тенденция, инфраструктура, геополитика, безопасность, регион, трансформация.

This article discusses ocohennocti integratsionnyh protseccov na postcovetckom proctranctve and talking about otlichitelnoy ocohennoctyu integratsionnyh protseccov na postcovetckom proctranctve ctalo verily, chto IT'S nA protsecc proictekal ocnove razrushennyh uctoychivyh cvyazey inside the regiona their transformatsii in novom formate, prichem these protseccy zatronuli vse cfery - Politics, economics, safety, socio-cultural area, it also says that the process was extremely difficult. The problems of dividing one in the past economic and cultural complex, ethnonational tension, cvyazannaya c camoidentifikatsiey and Microsoft Flight deyatelnocnyu elite nekotorye of kotoryh were nedovolny politikoy Mockvy and in view cvoih ambitsy; They tried to distance themselves from Russia as much as possible, even neglecting at the same time because of the bliss of their own people.

Key words: post-Soviet space, integration, consensus, model, trend, infrastructure, geopolitics, security, region, transformation.

Ааламдашуу процессинин тез өнүгүшүнүн шартында мамлекеттердин интеграциясы жана аймактык кызматташтыгы эл аралык чөйрөдөгү маанилүү көрүнүш бойдон калууда. Интеграция позитивдүү жол менен экономикалык жана саясий өзгөрүүлөргө таасир этет, ошондой эле өлкөлөрдүн ортосундагы маданий жана тарыхый байланыштарды бекемдейт. Концепция аркылуу өлкөлөрдүн интеграциясы дүйнөлүк саясаттын субъекттеринин өз ара аракеттенүүсүнүн цивилизацияланган түрүн табууга жардам берет.

Мамлекеттер аралык карым-катнаштар үчүн мызматташууга жана байланыштарды кенейтүүгө болгон аракет дайыма мүнөздүү болуп келген, бирок таптакыр жаны форматтагы бул тенденция XX кылымдын ортосунан тарта жүзөгө ашырыла баштаган.

Интеграция өзүнүн табияты боюнча жеке жалпы мейкиндикти түзүүнү эле эмес, баарынан мурда мамлекеттер аралык мамилелердеги карама-каршылыктар менен чыр-чатактарды алдын алууну жана улуттук карангылыкты жоготууну да билдирет, интеграция дүйнөлүк коомчулуктун эволюциясынын маанилүү курамдык бөлүгү болуп калды.

Батыш европалык интеграция бүгүнкү күнү экономиканы, каржыны, саясатты эле эмес, социалдык жана руханий чөйрөнү да камтуу менен эн алдынкы жана эффективдүү моделден болуп калды. Ошого карабастан, көнүл борборуна ала турган нерсе, европа мейкиндигинде улуу империялар менен цивилизациялар пайда болгон, Европанын элдери жаны чакырыктар менен дүйнөдөгү коркунучтардын пайда болуу шарттарында биригүү жана бирдиктүү чечимдерди кабыл алуу зарылчылыгын андап билүүдөн мурда карама-каршылыктар менен согуштардын кылымын башынан өткөрүштү. Батыш европа мамлекеттеринин экономикалык, андан ары саясий интеграциясы Европадагы чыр-чатактык потенциалды, андан тышкары XX кылымдагы эки дүйнөлүк согуштун кесепеттерин багындырууга жана жарандык коомдун өнүгүүсүндөгү, экономикалык, социалдык-саясий жашоонун сапаттуу жаны денгээлине чыгууга шарт түздү. Бирок, анын бардык жетишкендиктеринде батыш европалык интеграциянын модели эми дүйнөнүн башка региондору үчүн универсалдуу болуп эсептелбейт.

Постсоветтик мейкиндиктеги интеграциялык процесстердин өзгөчөлүктөрү каралат жана постсоветтик мейкиндиктеги интеграциялык процесстердин айырмаланып туруучу өзгөчөлүгү болуп бул процесс региондун ичиндеги туруктуу байланыштарды, алардын жаны форматтагы трансформациясын кыйратуунун негизинде болгондугу, анын үстүнө аталган процесстер бардык чөйрөлөрдү – саясатты, экономиканы, коопсуздукту, социалдык-маданий тармакты камтыгандыгы, андан тышкары – ал абдан кыйынчылык менен болгондугу туурасында айтылат. Бир катар адистердин пикиринде, эгерде европалык интеграция ЕБ (ЕС) түзүлгөнгө чейин эч кандай конкреттүү моделге ээ болбосо, анда постсоветтик интеграция «аныктамасы боюнча» СССР сыяктуу моделге ээ, анда интеграциянын денгээли абдан жогору болгон [1]. Постсоветтик мейкиндиктеги жаны геосаясий реалдуулуктун пайда болуусу менен – экстремизм менен терроризмдин таралуусу, КМШнын чек араларына жакын – Афганистандагы, Пакистандагы, Ирактагы кырдаалдын курчушу сыяктуу жаны чакырыктар жана коркунучтар пайда болуп, постсоветтик

мейкиндиктеги мамлекеттер аталган коркунучтарга бирге каршы туруу зарылчылыгын андап билүүгө туура келди. Кыйла актуалдуу практикалык маселелерден болуп аталган конкреттүү регионго таандык болгон интеграциянын өнүгүүсүнүн универсалдуу белгилери менен жалпы мыйзам ченемдүүлүктөрүн эле эмес, анын өзгөчөлүктөрүн да айкалыштыруусу керек болгон кыйла оптималдуу модель эсептелген. КМШнын алкагында пайда болгон көз карандысыз мамлекеттердин ортосундагы карым-катнаштардын жаны форматы пайда болду.

Бул процесс абдан татаал өткөн. Ага өздүк шайкештик жана улуттук элиталардын ишмердүүлүгү менен байланышкан өткөн чарбачылык-маданий комплекске, этномаданий чыңалууга терс таасирин тийгизген, алардын кээ бирлери Москванын саясатына нааразы болушуп, ал тургай өз элинин жыргалчылыгын жогору койушуп, максималдуу түрдө Россиядан аралыкты сактоого аракет кылышкан. Бул фрагментардуу түрдө пайда болуп, түрдүү форматтагы интеграциялардын пайда болуусун шарттаган жана интеграциялык эксперименттердин форматын элестеткен, алардын көпчүлүгүнүн колунан эч нерсе келген эмес жана пайдасыз болушкан. Постсоветтик мейкиндиктеги эффективдүү интеграциялык структуралар XX кылымдын соңунда гана иштеп башташкан, Советтер Союзунун мурунку республикаларынын ичинде өлкөлөрдүн топтошуусу болуп, постсоветтик интеграциянын өнүгүүсүн жактоочу-мамлекеттер (Россия, Беларусь, Казахстан, Тажикистин) бөлүнүп чыккан, андан тышкары аталган процесстерди артка тарткан мамлекеттер да белгиленген. Бул өз учурунда интеграциянын постсоветтик модели үчүн мүнөздүү болгон дагы бир өзгөчөлүктүн, тагыраак айтканда, альтернативдүү интеграциянын пайда болуусун жараткан. Аталган тенденция антироссиялык маанайдагы мамлекеттер батыш мамлекеттеринин колдоосу менен Россиясыз биригишкен, бирок жашоо-турмуштун өзү көрсөтүп тургандай мындай структуралар эффективдүү иш алып барганга караганда өзүлөрүнүн максаттарын декларациялашкан.

Демек, постсоветтик интеграциянын башталышы КМШнын түзүлүү учурунан башталган, андан кийин аталган структуранын базасында ОДКБ, ЕврАзЭС, ЕЭП ж.б. экономикалык жана аскердик-саясий тармактарында интеграциялык бирикмелеп пайда болгон. В.Путин жарыя кылгандай, Көз карандысыз мамлекеттердин Шериктешиги «Постсоветтик мейкиндиктеги интеграциянын бардыгы үчүн зарыл жана айныксыз форма». Биздин көз карашыбызда, КМШ – бул биринчи жагынан, СССРдин

таралуусун бекемдеген, экинчи жагынан, ар кыл тармактардагы реалдуу постсоветтик интеграция үчүн аянтчаны түзгөн бирикме.

Советтер Союзу борборлоштурулган-макроэкономикалык структуранын принциби боюнча курулган, рационалдуу чарбалык байланыштарды орнотуу жана алардын функциялануусун жеке элдик чарбачылык комплекстин алкагында камсыз кылуу ийгиликтүү экономикалык өнүгүүнүн зарыл шарты болуп калды. Улуттук республикалардагы өндүрүштүн калыптануусу индустриалдаштыруу мезгилинде өзгөчө активдүү өткөн. Бул тенденция ортоазиялык республикалар менен Кыргызстанда кыйла таасын байкалган. Ошондо советтик республикалардагы жаны ишканаларды түзүүнүн типтик механизми калыптанып, СССРдин таралуусуна чейин анча олуттуу эмес өзгөрүүлөр менен иш алып барган.

Тарагандан кийинки экономикалык реформалар, улуттук валютаны жана гиперинфляцияны киргизүү дезинтеграцияны күчөтүп, эки тараптуу соода-саатыктын кыскаруусу болгон. Көйгөйлүү маселелерден болуп аскердик-коргонуучулук инфраструктураны бөлүштүрүү эсептелет. Борбордук тенденциялар улуттук экономикалардын өнүгүүсүнүн ар кыл деңгээли, экономикалык реформалардын ар кыл ылдамдыктагы жана багыттагы мүнөзү, саясий кырдаалдагы айырмачылыктар, үчүнчү өлкөлөр менен карым-катнаштарды бекемдөөдөгү кызыкдарлык, тышкы саясий жана экономикалык бирикмелерде катышуу, эгемендүүлүктү бекемдөө аракети, улуттук өздүк ансезимдин, дымактын, жергиликтүү элитанын өсүүсү сыяктуу факторлор менен күчөтүлгөн 1.

Таралуунун терс кесепеттерин алдын алуу зарылчылыгы мурунку союздук республикалардын жетекчиликтерин дүйнөлүк экономикалык жана саясий мейкиндике кирүүгө мажбур кылган. Бардык постсоветтик мейкиндикти модернизациялоо, өнөктөштүккө жөндөмдүү экономиканы түзүү үчүн жалпы экономикалык мейкиндиктин потенциалын максаттуу пайдалануу, интеграциялык тенденциялардын өнүгүүсү талап кылынган, алар үчүн советтик мезгилде туруктуу чарбачылык, технологиялык, коммуникациялык, илимий-изилдөөчүлүк жана маданий байланыштар түрүндөгү бекем платформа түзүлгөн. Мамлекеттер жашап жана өзүлөрүнүн экономикасын жаны шарттарга, базар экономикасына ыңгайлаштырып эле тим болбостон, союзда он жылдар аралыгында түзүлгөн чарбачылык байланыштарды жүзөгө ашырууга да туура келген. Бирок болгон карама-каршылыктарды эске алуу менен Тилектештик интеграциялык долбоорлорду жүзөгө ашырууга дээрлик жөндөмдүү

болгон эмес, ал кызматташтыктын башка форматтарынын пайда болуусун жана өнүгүүсүн шарттаган. Көпчүлүк жагынан Тилектештик өлкөлөр ортосундагы ар тараптуу жана эки тараптуу макулдашуулардын жардамы аркасында транспорттук системасы жөнгө салынып, армияны жана аскердик мүлктү, андан тышкары мурунку Советтик Союздун карыздарын бөлүштүрүү кыйынчылыксыз аткарылган. КМШ өзүнүн эки жүз жылдык мезгилинде өзүнүн эффективдүүлүксүздүгү үчүн бир нече жолу олуттуу сын-пикирге кабылган, бирок биздин көз карашыбызда, биригүү абдан маанилүү цивилизациялык жана дүйнө тынчтыкты сактоочулук функцияларды аткарып, ар тараптуу кызматташтыктын калыптануусу үчүн өбөлгөлөрдү түзгөн.

КМШнын эволюциясынын негизги этаптарына талдоо жүргүзөбүз. Макаланын темасын эске алуу менен постсоветтик интеграциядагы Казахстандын позициясына өзгөчө басым жасалат. Постсоветтик мейкиндикте интеграцияны түзүүнүн өбөлгөлөрү 1990-жылдан башталат. 1990-1991-жылдары СССРдин Президенти М.Горбачев жаңы Союздук келишимди сунуштоо аркылуу өлкөнүн биримдигин сактоо боюнча иштерди жүргүзгөн. Анын өнүгүшү 1991-жылы жарыяланган бир нече улуттар аралык долбоорлордун пайда болушуна алып келди.

1991-жылдын 20-августунда Союзду түзүү жөнүндө келишимге акыркы кол коюуну аяктоо керек болчу. СМБ (ССГ) түзүү туурасындагы жаны келишимде төмөнкүдөй макала камтылган: «Союзду түзгөн мамлекеттер толук саясий бийликке ээ, өз алдынча өзүнүн улуттук-мамлекеттик түзүлүшүн, бийлик жана башкаруу органдарынын системасын аныкташат, алар өзүлөрүнүн милдеттеринин жарымын башка мамлекеттерге – Келишимдин катышуучуларына делегациялай алат...». Көз карандысыз мамлекеттердин интеграциясынын аталган модели жумшак борборлоштурулган федерацияны түзүүнү билдирген. 15 республиканын ичинен 9 республика жаны союзда мүчө болууга өзүлөрүнүн макулдуктарын беришкен.

1991-жылдын күзүндө постсоветтик мейкиндиктеги мамлекеттер үчүн оптималдуу интеграциялык моделин издөө боюнча иштер жүргүзүлгөн. Жаны-огаревдик процесстин иш тобу тараптан бириккен куралдуу күчтөрү, жеке бюджети, өкмөтү, Жогорку соту жана эн башкысы – жеке президенти менен бириккен федерация эмес, көз карандысыз мамлекеттердин конфедерациясы катары СМБ (ССГ) түзүү боюнча –Келишимдин жаны долбоору сунушталган.

Бирок аталган долбоор жүзөгө ашырылган эмес

жана натыйжасында СССРдин жашоосу 1991-жылдын 8-декабрындагы Көз карандысыз мамлекеттердин шериктештигин түзүү туурасындагы Беловеждик келишимге кол коюу менен аяктаган. Ошол эле мезгилде КМШ мурунку Советтер Союзунун бардык республикалары үчүн ачык болот деп жарыяланган.

Айрым изилдөөчүлөр «кырдаал Союздун бөлүнүшү славян жана түрк элдеринин өнүгүүсүнө каршы туруу жолун жолдой тургандай түзүлгөн» деп эсептешет [2]. Мындай туруктуу суроо менен макул болуу кыйын. СССРдин 70 жылдык өмүрүнүн ичинде, чындыгында, көп улуттуу жамаат түзүлдү, ал жерде чоң эсеп менен улутчулдукка орун жок болчу.

Постсоветтик мейкиндиктеги КМШнын өнүгүүсүнүн ар кандай этаптарындагы интеграциялык процесстердеги КРнын ролун талдап көрөлү. Изилдөөчүлөр ар кандай жолдор менен КМШнын өнүгүү этаптарын аныкташат. Алардын көпчүлүгү Шериктештиктин эволюциясынын 4 этабын бөлүп көрсөтүшөт.

1. Биринчи этап – 1991-1993-жылдар, жаңы мамлекеттердин көзгө көрүнбөгөндүгүн жана суверендүүлүгүн камсыз кылуу, алар тарабынан керектүү ыңгайлуулуктар үчүн керектүү ыңгайлуулуктарды түзүү менен мүнөздөлөт.

Бул этапта "СССРдин мурунку республикаларын тынчтык менен өнүктүрүүнүн механизми" даярдалды, КМШнын негизги функциялары түзүлдү. КМШнын ишмердүүлүгүнүн ушул этабында, Борбордук Азиядагы жана Кавказдагы кырдаалдын туруксуздугун эске алганда, төмөнкүлөр болуп калды: коопсуздук үчүн эмне керек экендиги; ишенимсиздик; жаңы мамлекеттердин аймактык бүтүндүгү; тутумду, жамааттык коопсуздукту түзүү керек.

Биринчи этаптын маанилүү жыйынтыгы болуп 1993-жылдын январында кабыл алынган Көз карандысыз мамлекеттердин шериктештигинин Уставы эсептелет, анда уюмдун максаттары менен милдеттери, мүчөлүк шарттары, экономикалык, социалдык, аскердик-техникалык чөйрөлөрдөгү кызматташтык принциптери аныкталып, кызматташтыктын органдары бекитилип, алардын ишмердүүлүгүнүн каржылануу маселелери сүйлөшүлгөн. Уставга ылайык, Шериктештиктин максаттары болуп саясий, экономикалык, экологиялык, гуманитардык, маданий жана башка тармактардагы кызматташтыкты жүзөгө ашыруу, мамлекеттердин-катышуучулардын ар тараптуу жана тен салмактуу экономикалык жана социалдык өнүгүүсү, кооперация жана интеграция, эл аралык укуктун нормалары менен принциптерине жана СБСЕ документтерине ылайык адамдын укуктары менен

негизги эркиндигин камсыз кылуу, эл аралык тынчтык менен коопсуздукту камсыз кылуудагы кызматташтык, куралдандыруу жана аскердик чыгымдарды кыскартуу, ядерлик жана башка массалык кыйратуу куралдарын жок кылуу, жарандарга эркин баарлашууну, байланышта болууну жана Шериктештикте кенен жүрүүсүн камсыз кылуу, эки тараптуу укуктук жардам көрсөтүү жана мамлекеттер ортосундагы талаш-тартыштар менен чыр-чатактарды тынчтык жолу менен чечүү эсептелген.

Шериктештиктин максаттарына жетүү үчүн Уставда кызматташтыктын принциптери аныкталып, өзүнө мүчө мамлекеттердин эгемендүүлүгүн сыйлоону, өз алдынча чечим чыгарууга болгон элдердин ажырагыс укуктарын жана тышкы күчтөрсүз өз тагдырына ээлик кылуу укугун, мамлекеттик чек аранын бекемдигин камтыган. Жогорудагы көрсөтүлгөн максаттарды жүзөгө ашыруу максатында Устав менен негизги уюштуруучулук структуралар аныкталган. Мамлекет башчыларынын кеңеши Шериктештиктин жогорку органы болуп, жалпы кызыкчылыктар чөйрөсүндөгү мамлекеттердин ишмердүүлүгү менен байланышкан принципаалдуу маселелерди талкууга алып, аларды чечишкен. Өкмөт башчыларынын кеңеши экономикалык, социалдык жана башка чөйрөлөрдөгү аткаруу бийлик органдарынын кызматташтыгын координациялайт. Тышкы иштер министрлер кеңеши тышкы саясий ишмердүүлүктү координациялайт. Демек, биринчи этапта КМШнын институционалдык орноосу болуп өткөн.

Ушул этаптагы ишмердүүлүктүн учурдагы багыттары чек ара маселелерин, коопсуздук жана экономикалык интеграция маселелерин чечүү болуп калды. Бирок, буга чейин КМШдагы интеграцияга карата айрым мамлекеттердин мамилелери жана мамилелери ар башка болгон.

Интеграциянын кийинки этабына өтүүсү Россиялык саясат таануучу Ю.Шишковдун пикиринде, КМШ жаны пайда болгон эгемендүү мамлекеттердин жамааттык органы катары адегенде цивилизациялык «ажырашуунун» куралы, андан кийин – кризистик кырдаалдагы жашап кетүүнүн куралы катары каралган. 1993-жылдын ортосунан тарта аталган уюм ыңгайлуу эки тараптуу негиздеги абдан маанилүү чарбачылык байланыштарды калыбына келтирүү куралы катары кабыл алына баштаган.

КМШнын өнүгүүсүнүн экинчи этабы -1999-1997-жж. – саясий, экономикалык жана гуманитардык чөйрөлөрдөгү ар тараптуу бирдиктүү иш-аракеттердин оптималдуу жолдорун издөө менен мүнөздөлөт. Экономикалык түзүүчүгө көбүрөк басым жасалган.

Эркин соода-сатык зонасын түзүү жана бажы иштериндеги кызматташтык, эки тараптуу көмөктөшүү туурасындагы келишимдерге кол коюлуп, Экономикалык союздун мүчө-мамлекеттердин Төлөмдүк биримдик Концепциясы кабыл алынып, Экономикалык союздун аткаруучулук органдары түзүлүп, КМШнын интеграциялык өнүгүүсүнүн негизги багыттары – Меморандуму жактырылган. Алар экономикалык бирдиктүү иш-аракеттерге, экология, аскердик жана аскердик-техникалык кызматташтык чөйрөсүндөгү кызматташтык, гуманитардык бирдиктүү иш-аракеттер жана адам укугу, коопсуздукту камсыз кылуу маселелерин чечүүгө тийиштүү.

КМШ мамлекеттеринин-катышуучуларынын аталган этабында жалпы экономикалык мейкиндикти этабы менен калыптандыруу зарылчылыгы туурасында жарыя кылган жана Европалык Союздун мисалы боюнча адегенде эркин соода-сатык аймагын жүзөгө ашыруу болгон. 1995-жылдын январында Беларусиянын, Казахстандын жана Россиянын Бажы биримдиги түзүлүп, андан кийин ага Кыргызстан менен Тажикистин да кошулган. 1994-жылдын 30-апрелинде Казахстандын, Кыргызстандын жана Өзбекстандын президенттери Жеке экономикалык мейкиндикти түзүү Келишимине кол коюлган.

Үчүнчү мезгил – 1998-2005-жж. – кризистен чыгуу, салыштырмалуу саясий жана социалдык-экономикалык туруктуулук менен мүнөздөлөт. Аталган мезгилде альтернативдүү интеграциянын пайда болуусу, өлкөлөрдүн эки тобунун оолактоосу – Казахстан, Белоруссия, Армения, Кыргызстан таандык болгон пророссиялык жана КМШнын алкагындагы интеграцияны активдештирүүгө скептикалык мамиле кылган өлкөлөр тийиштүү болгон пробатыштык мезгил болгон.

2000-жылы мамлекет башчылары 2005-жылга

чейинки мезгилге КМШнын өнүгүүсү боюнча иш-аракеттердин Программасын бекиткен. КМШнын бир катар региондорунда кырдаал курчуп, бирикме-лердин ишмердүүлүгүндө жаны багыттар өнүгүүгө ээ болуп, аскердик-техникалык кызматташтык, эл аралык терроризм жана уюшулган кылмыштуулук менен күрөшүү чөйрөлөрүндөгү бирдиктүү иш-аракеттер менен координациянын эффективдүүлүгү жогорулаган. КМШнын демилгеси менен КМШнын антитеррордук борбору, коопсуздук кенеш катчылыгынын жана катышуучу-мамлекеттердин прокурорлорунун кенештери түзүлгөн.

Ошону менен бирге, белгилүү болгондой, экономикалык жана саясий чөйрөлөрдөгү бирдиктүү иш-аракеттер эки тараптуу форматка аралашып кеткен. КМШнын алкагында мамлекеттер кабыл алган көптөгөн документтер бир катар өлкөлөр тарабынан кол коюлган эмес, ошондуктан декларативдүү мүнөзгө ээ болгон.

Демек, интеграциялык биримдиктердин эле эмес, Шериктештиктин катышуучу-мамлекеттери менен да эки тараптуу карым-катнаштарынын деңгээлиндеги практикалык иш-аракеттер менен бекемделген Кыргызстандын КМШнын алкагындагы кызматташтыкка болгон тен салмактуу жана прагматикалык ыкмасы өзүн актады десек жанылышпайбыз.

Адабияттар:

1. Модели региональной интеграции: прошлое и настоящее. Под ред. А. Манькина. - М., 2010. - С.516.
2. Хан Г.Б., Суворов Л.С., Рахманова Г.Б. Внешняя политика Республики Казахстан. – Алматы.
3. Орозалиев Э.С., Маткаримов М.Т., Постсоветское реформирование национальной, социальной политики в Кыргызстане. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана № 2, 2020. С.233-237.